

Kıbrıs Sorunu ve Deniz Hukuku Bağlamında Doğu Akdeniz’de Yapılması Gerekenler

Ulvi KESER* / Gökhan AK*

Öz

Doğu Akdeniz, Türkiye için çok önemli bir coğrafyadır. Bu bölge, Türkiye’nin Orta Doğu’ya açılan bir deniz kapısıdır ve bu kapıyı da Kıbrıs Adası bir hançer misali zorlar, ürkütür, hatta tehdit eder. Güzel afroditin diyarı, uluslararası ilişkiler dünyasında yırtıcı bir kuştur aslında... İşte bu yüzden Kıbrıs, Türkiye’nin ellerinden uçmaması ve her daim avucunun içerisinde tutulması gereken bir şahin gibidir. Adını, kına çiçeği olarak bilinen Kypros, mitolojide Kınıros’un kızı, aşk tanrıçası Kipris veya bakır anlamındaki Latince Cuprum kelimesinden aldığı ileri sürülen Kıbrıs Adası, tarihin her döneminde uluslararası kamuoyunun ilgi alanında olmuştur. Kıbrıs Adası, 9251 km² yüzölçümü ile Doğu Akdeniz’in en büyük, Sicilya ve Sardunya’dan sonra da Akdeniz’in üçüncü büyük adası olup, çok eski, bu itibarla çok zengin bir tarihe sahiptir. Doğu Akdeniz’de bulunan Ada, aslında tüm Akdeniz’in jeopolitiğinde yadsınamaz bir stratejik öneme sahiptir. Zira adanın stratejik değeri önemini gerçekte Akdeniz’in stratejik değerinden alır. Akdeniz’in bugün günlük gemi trafiği günde yaklaşık 4000 gemidir. Bu aslında tüm dünya gemi trafiğinin hemen hemen yarısıdır. Akdeniz’deki bu günlük 4000 geminin de yarısından çoğunu tankerler oluşturmaktadır. Bu gemi trafiği, gemilerden oluşan ve birçok kolu olan geniş bir ırmak misali Akdeniz’de özellikle batı-doğu istikametinde akar, durur. Ayrıca Akdeniz, Orta Doğu’ya ve Doğu Afrika’ya yakınlığı dolayısıyla, ABD’nin Irak’a müdahalelerinde ve Somali operasyonlarında da görüldüğü üzere, gerek ekonomik yönden, gerek bir gerginlik durumunda veya çatışma halinde stratejik kıta intikalleri yönünden daha da önem kazanmıştır. Buna paralel olarak, Kıbrıs, Türkiye’nin bölgedeki deniz ve hava sahaları alaka ve menfaatleri için hayatidir. Zira bugün adada ihdas edilen deniz ve hava üsleri vasıtasıyla, Kıbrıs’ın bütün çevresi etki ve kontrol altına alınabilmektedir. İlaveten, gelişen teknoloji ile Kıbrıs elektronik dinleme, izleme ve kontrol sistemlerinin de merkezi konumundadır. Doğu Akdeniz’in tabanının altında mali değeri oldukça yüksek hidrokarbon zenginlikleri

* Prof. Dr., Kıbrıs Amerikan Üniversitesi, ulvi. keser@gmail. com

* Yard. Doç. Dr.Nişantaşı Üniversitesi, gokhan.ak@nisantasi.edu.tr

bulunmaktadır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), adada GKRY tarafından temsil edilmeyen Kıbrıs Türk halkı ve onun devleti olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin mevcudiyetinin hilafına, bu zenginliklerden tek başına yararlanmaya çalışmaktadır. Ada çevresindeki zengin deniz-dibi kaynakları ile ortaya çıkan yeni menfaat yumağının, Kıbrıs uyumsuzluğunun denize de yayılmasına sebebiyet verdiği aşikârdır. Bu bağlamda çalışmada, ulusal güvenlik bağlamında Kıbrıs Adası'nın önemi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de deniz güvenliğine katkıları ve Doğu Akdeniz'deki son gelişmelerin Kıbrıs Sorunu'nun çözümüne muhtemel etkileri üzerine bir inceleme ve analiz yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kıbrıs, Hidrokarbon, Doğu Akdeniz, Rumlar, Kıbrıslı Türkler, Uluslararası Hukuk.

Abstract

Essentially there are great wealthy hydro-carbon sources under the bottom of the sea layer in the Eastern Mediterranean. Greek Cypriots has noticed this source first and since its value is really very high, they claimed every possible way to have that under-water source alone. However, they normally disregard the rights of Turkey and TRNC in the region, and they acted alone. The first step towards a resolution of a dispute lies in analyzing all aspects. And Cyprus issue is still a conflict between the parties. However, these wealthy sources, on which Greek Cypriots claim sole ownership, will clearly have negative effects on the resolution of the Cyprus issue. Thus, in this study it has been discussed the significance of the Cyprus Island regarding national security, Turkish contributions to the maritime security in the Eastern Med and analyzing of the latest developments so far, on the possible effects of the Cyprus Issue.

Keywords: Cyprus, Hydro-carbon, Eastern Mediterranean, Greek Cypriots, Turkish Cypriots, International Law.

“sağlam bir gelecek inşa etmek için, geçmişi çok iyi bilmek gerekir.”

KKTC Meclis Başkanı Hasan Bozer

Giriş

Doğu Akdeniz, Türkiye için çok önemli bir coğrafyadır. Bu bölge, Türkiye'nin Orta Doğu'ya açılan bir deniz kapısıdır ve bu kapıyı da Kıbrıs Adası bir hançer misali zorlar, ürkütür, hatta tehdit eder. Güzel afroditin diyarı, uluslararası ilişkiler dünyasında yırtıcı bir kuştur aslında... İşte bu yüzden Kıbrıs, Türkiye'nin ellerinden uçmaması ve her daim avucunun içerisinde tutulması gereken bir şahin gibidir. Bu çalışmanın ana amacı, Kıbrıs adasının ulusal güvenlik boyutunda stratejik, politik, ekonomik ve askeri değerini ana hatları ile açıklamaya çalışacağım.

Adını, kına çiçeği olarak bilinen Kypros, mitolojide Kınıros'un kızı, aşk tanrıçası

Kıbrıs veya bakır anlamındaki Latince Cuprum kelimesinden aldığı ileri sürülen Kıbrıs Adası, tarihin her döneminde uluslararası kamuoyunun ilgi alanında olmuştur.[†] Kıbrıs Adası, 9251 km² yüzölçümü ile[‡] Doğu Akdeniz’in en büyük, Sicilya ve Sardunya’dan sonra da Akdeniz’in üçüncü büyük adası olup, çok eski, bu itibarla çok zengin bir tarihe sahiptir. Kıbrıs, Doğu Akdeniz’de jeopolitik önemine bağlı olarak Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları arasında kilit noktadadır. Bu üç kadim kıta arasında kilit nokta olan Kıbrıs; Fenikeliler, Egeliler ve Frekler adaya zaman zaman yerleşmiş olsalar da, etnik çoğunluğunu Anadolu insanının oluşturduğu ve özellikle 1571 yılından Birinci Dünya Savaşı’na kadar olan sürede Anadolu çiftçisi ve zanaatkarlarının göç ettiği bir adadır. Çeşitli uygarlıkların doğup kaynaştığı Akdeniz’in doğusunda çok önemli geçiş yolları üzerinde ve bunlara hâkim bir mevkide bulunan Kıbrıs Adası’nın tarihi Taş Devrine kadar uzanmakla beraber, coğrafi, kültürel, folklorik değerler göz önüne alınınca ada Anadolu’nun bir parçasıdır.[§]

Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Jeopolitiği

Doğu Akdeniz’de bulunan Ada, aslında tüm Akdeniz’in jeopolitiğinde yadsınamaz bir stratejik öneme sahiptir. Zira adanın stratejik değeri önemini gerçekte Akdeniz’in stratejik değerinden alır. Akdeniz’in bugün günlük gemi trafiği günde yaklaşık 4000 gemidir. Bu aslında tüm dünya gemi trafiğinin hemen hemen yarısıdır. Akdeniz’deki bu günlük 4000 geminin de yarısından çoğunu tankerler oluşturmaktadır. Bu gemi trafiği, gemilerden oluşan ve birçok kolu olan geniş bir ırmak misali Akdeniz’de özellikle batı-doğu istikametinde akar, durur.

NATO’nun “choke-point” diye adlandırdığı ‘*düğüm noktaları*’ndan en hayatileri Akdeniz’de yer alır; Cebelitarık Boğazı, Sicilya Kanalı, Türk Boğazları ve Süveys Kanalı. Bu dar deniz geçitlerini de kullanan ve enerji gereksinimi nedeniyle her geçen gün artan yoğun gemi trafiği, doğal olarak Akdeniz’i stratejik yönden daha da önemli bir duruma getirmiştir. Nitekim Prof. Dr. Fahir Armaoğlu’na göre Kıbrıs, bir ‘ada’ olarak dahi, Akdeniz’de söz konusu geçitler ve boğazlar kadar stratejik bir geçittir;

[†] George Hill, “A History of Cyprus, Volume I”, Cambridge University Press, 1949, s. 1; Halil Fikret Alasya, “Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs’ta Türk Eserleri”, Ankara, 1964, s. 13; Robin Parker, “Aphrodite’s Realm”, Zavallis Press, Lefkoşa, 1962, s. 9’dan aktaran Ulvi Keser, “Avrupa Birliği Sürecinde Kıbrıs’ın Hukuki Durumu ve Kıbrıs Tarihine Kesitsel Bir Bakış”, SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı 9, Ankara, Genelkurmay Basımevi, Şubat 2007, s. 139.

[‡] Atilla Atan, “Kıbrıs-Yeni Bir Türk Devletinin Doğuşu”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı 14, Ankara, Nisan 1986, s. 56’dan aktaran Ulvi Keser, “Avrupa Birliği Sürecinde Kıbrıs’ın Hukuki Durumu ve Kıbrıs Tarihine Kesitsel Bir Bakış”, SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı 9, Ankara, Genelkurmay Basımevi, Şubat 2007, s. 139.

[§] BA. 030. 01. 64. 394-7’den aktaran Ulvi Keser, “Avrupa Birliği Sürecinde Kıbrıs’ın Hukuki Durumu ve Kıbrıs Tarihine Kesitsel Bir Bakış”, SAREM Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı 9, Ankara, Genelkurmay Basımevi, Şubat 2007, s. 139.

“Bir kapalı deniz görünümü arz eden akdeniz’in jeopolitik ve jeostratejik yapısında iki temel unsur vardır.

Bunlar, akdeniz’in stratejik kapıları ve stratejik adalarıdır. ”⁵ Armaoğlu, aynı makalesinde; “avrupa, asya, afrika’yı birleştiren akdeniz’in kapıları olarak Cebel-ü tarık Boğazı, süveyş Kanalı, Çanakkale ve istanbul Boğazları’nı; stratejik adaları olarak da malta, Girit ve Kıbrıs’ı işaret eder. ”⁶

Ayrıca Akdeniz, Orta Doğu’ya ve Doğu Afrika’ya yakınlığı dolayısıyla, ABD’nin Irak’a müdahalelerinde ve Somali operasyonlarında da görüldüğü üzere, gerek ekonomik yönden, gerek bir gerginlik durumunda veya çatışma halinde stratejik kıta intikalleri yönünden daha da önem kazanmıştır. Buna paralel olarak, Kıbrıs, Türkiye’nin bölgedeki deniz ve hava sahaları alaka ve menfaatleri için hayatidir. Zira bugün adada ihdas edilen deniz ve hava üsleri vasıtasıyla, Kıbrıs’ın bütün çevresi etki ve kontrol altına alınabilmektedir. İlâveten, gelişen teknoloji ile Kıbrıs elektronik dinleme, izleme ve kontrol sistemlerinin de merkezi konumundadır.

7

Dolayısıyla Akdeniz’in Sicilya ve Sardunya’dan sonra üçüncü büyük adası olan Kıbrıs, böylesine önemli, aktif ve stratejik değeri olan bir denizin doğusunda, Doğu Akdeniz’de, gerek deniz, gerek havayollarını kontrol edebilen ve hiçbir zaman batmayacak bir uçak gemisidir adeta... Stratejik açıdan büyük önemi olan adanın son yıllarda uluslararası düzeyde jeopolitik ve jeoekonomik önemi giderek daha belirgin bir hal almaya başlamıştır. Nitekim adanın Türkiye açısından jeostratejik ve jeoekonomik değer ve önemini onlarca yıl öncesinden gören Ulu Önder Atatürk, Akdeniz bölgesinde 1930’larda gerçekleştirilen askeri manevralarda subaylara, “türkiye’nin yeniden işgal edildiğini ve türk kuvvetlerinin sadece bu bölgede mukavemet ettiğini farz edelim. ikmal yollarımız ve imkânlarımız nelerdir?” şeklindeki sorusuna tatmin edici bir yanıt alınmaması üzerine, haritada Kıbrıs’ı göstererek, “efendiler, Kıbrıs düşman elinde bulunduğu sürece, bu bölgenin ikmal yolları tıkanmıştır. Kıbrıs’a dikkat ediniz. Bu ada bizim için önemlidir. ” sözleri ile mevcut stratejik durumu ortaya koymuştur. Bugün KKTC’nin bağımsız ve egemen bir devlet olarak varlığının devamı ve Türkiye ile özel ilişkilerinin stratejik önemine, daha o günlerde dikkat çekmiştir. ⁸

⁵ Fahir Armaoğlu, “Kıbrıs: Akdeniz’in En Önemli Geçidi”, Tercüman Gazetesi, 17-19 Aralık 1983.

⁶ Ali Fikret Atun, “Türkiye’nin Ulusal Güvenliği Açısından Kıbrıs’ın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi”, Kıbrıs Mektubu Dergisi, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını, Mart-Nisan 2011, s. 6.

⁷ Genelkurmay Eski Başkanı Org. (E) Necip Toruntay’ın Konuşması, “Kıbrıs Sempozyumu: Bildiriler, Soru-Cevaplar, Katkılar ve konuşma Metinleri (1-2 Aralık 1997)”, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1998, ss. 15-21.

⁸ Halil Fikret Alasya, “Kıbrıs’ta İkili Görüşmeler Notları”, 4 ncü Türkoloji Kongresi, 17-23 Ekim 1981.

Mısır ve Doğu Akdeniz ticaret yolları üzerinde yer alması, tarihin bilinen ilk devirlerinden itibaren Kıbrıs’ın önem kazanması ve bu önemin sürekli olması neticesini doğurmuştur. Kıbrıs adası tarih boyunca bölgede etkin durumda olan ve Orta Doğu’yu kontrol altında tutmak isteyen başat güçlerin cazibe merkezi olmuştur.

Jeolojik dönemin ikinci ve üçüncü zamanlarında bir çöküntü neticesinde Mersinİskenderun bölgesinden ayrılıp bir ada haline gelen ve Anadolu’nun doğal bir uzantısı olan Kıbrıs’ın ilk sakinleri Anadolu’dan gelmiştir. Ada kuzeyi ve Karpas yarımadasında gün yüzüne çıkartılan Neolitik devir yerleşim yerlerinden elde edilen buluntular sayesinde, Ada’da M. Ö. 4000 yılından itibaren beşeriyet izine rastlanmıştır. Nitekim tarih boyunca, Truva, Mısır, Hitit, Fenike, Asur, Pers, Makedonya, Roma, Bizans, Araplar, Tapınak Şövalyeleri, Ceneviz, Venedik gibi birçok farklı medeniyet arasında el değiştiren Kıbrıs’ı Osmanlılar 1571 yılında Venediklilerden ele geçirmişleridir. Ada, 1571’den 1878’de Büyük Britanya Krallığı’na kiralanana kadar Osmanlı idaresinde kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz Hükümeti, Osmanlıların Almanya safında savaşa girmesine karşılık, 1914’te adayı tek yanlı olarak ilhak etmiştir. Ada, 1923 Lozan Konferansı’nda resmen İngiltere’ye bırakılmış ve bu durum 1960’a kadar devam etmiştir.

352 sene bilfiil Türk egemenliğinde kalan Ada’nın, tarihin hiçbir döneminde Kıbrıs’la ilişkisi olmamış bugünkü Yunan devletinin Ada’ya ilgisi, kendisini Bizans’ın varisi olarak görmesinden ve Megali İdea (Büyük Ülkü)’dan kaynaklanmaktadır. Zira Bizans döneminde, Bizans’ın resmi dil olarak Yunancayı, resmi din olarak Ortodoks Hıristiyanlığı kabul etmesi ve bunu zorla Kıbrıs’taki kimlik bunalımı içindeki melez yerli halka da kabul ettirmesi, adadaki bu melez halkın kendisini zamanla Yunanlı olarak görmesi sonucunu doğurmuştur.

1830’da Osmanlı İmparatorluğu’ndan bağımsızlığını kazanan Yunanistan, Osmanlı İmparatorluğu’na karşı besleyip büyüttüğü ve bir türlü kurtulamadığı tarihipsikolojik saplantılarında köklerini bulan yayılmacılık ideolojisini ‘Megali İdea Stratejisi’ adı altında şekillendirmiştir. Nitekim Yunanistan’ın Osmanlı İmparatorluğu aleyhine yayılma stratejisi, Kurtuluş Savaşı’ndan ve daha sonrasında İkinci Dünya Savaşı ertesinde Türkiye’yi kuşatma stratejisi olarak gelişmiştir. Bu nedendir ki, On İki Ada, Girit ve Rodos bin bir entrika ile Yunan egemenliğine sokulmuş ve Türkiye bir yay gibi Ege Denizi’nden kuşatılmıştır.⁹

Kuşatmanın Akdeniz’den tamamlanması için, Yunanistan tarafından milli hedef olarak kabul edilen Megali İdea’ya göre (sözde) kadim bir Elen toprağı kabul edilen Kıbrıs’ın da Yunan egemenliğine girmesi ve yayın güneyinin de tamamlanması gerekmektedir. Kıbrıs’ta Yunan sorununun temel nedeni budur. Rıgas Ferreros adlı milliyetçi bir Yunanlı şair tarafından 1791’de Bükreş’te hazırlanan ilk Megali İdea

⁹ Süleyman Özmen, “Ulusal Güvenlik Boyutunda Kıbrıs’ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Ocak 2007, Sayı 391, s. 12.

haritası, 1796 yılında Viyana’da basılmış ve daha sonra Yunan yayımlıcağının temel belgesi haline gelmiştir. Megali İdea haritası içinde yer alan bölgelerin Yunanistan’a katılması, daha sonraları kurulan ve Yunanistan’ın bağımsızlığı ile Doğu Roma’nın yeniden ihyasını amaçlayan Etniki Eterya (Etniki Hetairia) gibi bütün ihtilalcı ve gizli Yunan yeraltı örgütlerinin hedefi olmuştur. Nitekim Etniki Eterya’nın faaliyet programındaki maddelerden birisi Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakıdır.¹⁰

Dolayısıyla, unutulmamalıdır ki, Yunanlı ve Rum, 1798’de dağılan Etniki Eterya gizli yer altı örgütünün bu hedefinden 200 yılı aşkın bir süredir hiç vazgeçmemiştir. İşte, 200 yılı aşkın bir süredir Türkiye’nin aleyhine olmak üzere Megali İdea ve 50 yıldır da Enosis (İlhak)¹¹ peşinde koşan Yunanistan için Kıbrıs budur, Kıbrıs’ın önemi budur. Bu bağlamda, şimdi Kıbrıs coğrafyasının Türkiye ve Anadolu için stratejik ve jeopolitik önemini ortaya koymak uygun olacaktır. **Türkiye İçin Kıbrıs’ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi**

Türkiye içinse, Kıbrıs’ın önemi çok daha fazla olması gerekirken, ülkemiz, 1923 yılından sonra aşırı bir iyimserlikle tarihsel “Megali İdea”nın Anadolu topraklarına gömüldüğünü düşünerek Yunanistan’la ilişkilerini sürekli bir dostluk temelinde oturtmaya çalışmıştır.¹² Ancak Megali İdea kapsamında 1950’li yıllarda Kıbrıs’ta Türklere yapılan saldırıların artması üzerine, Türkiye 23 Ağustos 1955 tarihinde, “saldırıların devamı halinde sessiz kalınmayacağı” notasını vermiştir.

Türkiye Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, o dönemde yapmış olduğu bir konuşmada, Kıbrıs Adası’nın Yunanistan’a ilhak edilme düşüncesine karşı, şu tezi ileri sürmüştür; “Kıbrıs, coğrafi olarak anadolu yarımadasının bir uzantısıdır. Bu yüzden ada türkiye’ye ya da türkiye çevresindeki doğulu ülkelerin kaderiyle en az türkiye kadar yakından ilgili olan bir devlete ait olmalıdır. savaş durumunda türkiye’nin ikmalî ancak batı ve güney limanlarından mümkün olabilecektir. ama bu limanların hepsi Kıbrıs’ın gölgesi altındadır. eğer bu adayı elinde bulunduran, aynı zamanda türkiye’nin batısındaki adaları da elinde bulunduran bir devlet ise, o zaman türkiye’yi etkinlikle çevrelemiş olacaktır. Hiçbir devlet kendi güvenliğini ne kadar yakın bir dost ve müttefiki olursa olsun, bir başka devlete bütünüyle teslim etmeyi göze alamaz.” demiştir.¹³ 1955 yılında bir Türk devlet adamı tarafından deklare edilen bu ifadeler, Türkiye’nin Kıbrıs’a bakış açısını özetleyen çok net siyasi bir beyanattır. Dolayısıyla Kıbrıs, Türkiye için son derece kritik ve mutlaka elde bulundurulması ve/veya kontrol edilmesi gereken bir toprak parçasıdır.

¹⁰ Nurettin Türsan, “Yunan Sorunu”, Ankara, 3 ncü Baskı, 1987, s. 40.

¹¹ Adanın Yunanistan’a katılması.

¹² Oral Sander, “Siyasi Tarih 1918-1994”, İmge Kitapevi, 16. Baskı, Ankara, Ekim 2007, s. 92.

¹³ Süleyman Özmen, “Ulusal Güvenlik Boyutunda Kıbrıs’ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Ocak 2007, Sayı 391, s. 16.

Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin güneyden göğsüne yönelmiş bir hançer konumuyla Kıbrıs, Türkiye'nin milli güvenlik siyaseti için vazgeçilmez stratejik değer taşımaktadır.¹⁴ Hatta bu konumuyla Kıbrıs, hiç şüphesiz ki ulusal ve uluslararası güvenlik boyutunda Türkiye için hayati önemi haiz bir coğrafya parçasıdır. Bu bağlamda, Kıbrıs Adası'nın, Doğu Akdeniz'de merkezi konumu nedeniyle her zaman stratejik önemini korumaya devam edeceği yadsınamaz bir gerçektir. Zira Kıbrıs'ın, Türkiye'nin yakın kara havzası olarak kabul edilen Balkanlar, Kafkaslar ve Orta Doğu bölgeleri ile Anadolu'nun güney sahillerine olan yakınlığı, Ege Denizi'nden Akdeniz'e geçişleri kontrol etme olanağına sahip olması, Orta Doğu, Mısır ve Süveyş Kanalı'na yakın bulunması onu geniş alanlar üzerinde hâkim bir konuma getirmektedir. Kıbrıs'ın, Türkiye açısından Doğu Akdeniz'deki hassas coğrafi konumunu 'ulusal güvenlik'¹⁵ ve 'stratejik konum'¹⁶ gibi kavramlarla tanımlamak hiç de yanlış olmayacaktır.

Adanın Türkiye açısından her zaman büyük olan stratejik önemi, özellikle son yıllarda uluslararası alanda ve bölgede meydana gelen hızlı siyasi ve ekonomik gelişme ve değişimler nedeniyle daha da artmaktadır. Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC),

Kerkük-Yumurtalık ve gelecekteki Samsun-Ceyhan boru hatları gibi Türkiye'nin deniz yetki alanlarını geçmişe nazaran çok daha önemli kılan enerji projelerinin hayata geçmesi, Türkiye-İsrail ilişkilerinin bozulması, GKRY'nin Doğu Akdeniz deniz yetki alanlarında İsrail'i de yanına alarak tek taraflı girişimlerle sözde Münhasır Ekonomik Bölgesinde hidrokarbon zenginliklerini arama faaliyetleri gibi uluslararası hukuka aykırı eylemlere kalkışması, Türkiye'nin Kıbrıs özelinde Doğu Akdeniz'e bambaşka bir dikkat, önem ve özen göstermesini gerekli kılmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıbrıs'a ilişkin eski ve yeni deniz ve hava sahası problemlerinin, Yunanistan'la Ege'de yaşanan sorunlarla da direkt ilintili olması, günümüz Kıbrıs'ını Türkiye için daha hayati bir statüye sokmuştur. Bu hayati konumunun paralelinde, Kıbrıs'ın önemi sadece Türkiye'ye yakınlığından ileri gelmemektedir. Zira eski çağlardan beri Doğu Akdeniz'deki deniz ticaret yolları ile

¹⁴ "Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi", TESSAM Kültür Yayınları No: 1, Ocak 2008, s. 3.

¹⁵ Ulusal Güvenlik: Devletin anayasal düzeninin, milli varlığının, bütünlüğünün, uluslararası siyasi, sosyal, kültürel, ve ekonomik bütün menfaatleri ile ahdi hukukunun; çevre kirliliği, nüfus artışı, bölgeler arası göç, gelir dağılımı, açlık, işsizlik vb. dâhil, her türlü tehdide karşı korunması ve kollanmasıdır. Detaylı bilgi için bkz. Ahmet Çörekçi, "Milli Güvenlik Kurulu'ndan İstenen Yeni Rol", Ulusal Strateji, Ocak-Şubat 2001, s. 44'den aktaran Ali Fikret Atun, "Türkiye'nin Ulusal Güvenliği Açısından Kıbrıs'ın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi", s. 6.

¹⁶ Stratejik Mevki: Bir toprak parçasının stratejik değeri, kaybedildiği takdirde, düşmanın olanak ve yeteneklerine ne ölçüde artıracığı ile ölçülür. Düşman, ele geçirdiği bu stratejik mevkinden bir dizi harekete girişebilir. Söz konusu stratejik mevki kaybeden dost kuvvetlerin savunma gücü, hasmın bu mevkinden yapacağı girişimler karşısında önemli ölçüde azalır. Detaylı bilgi için bkz. Robert J.

Art, Kenneth N. Waltz, "The Use of Force", Little Brown And Company, Boston, 1971, s. 6'den aktaran Ali Fikret Atun, "Türkiye'nin Ulusal Güvenliği Açısından Kıbrıs'ın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi", s. 6.

deniz ulaştırmasını ve enerji nakil hatlarını¹⁷ kontrol altında bulunduran Kıbrıs'ın, Doğu Akdeniz'in ortasında batmaz bir uçak gemisi olarak, çok değerli bir mavi vatana sahip olmasından kaynaklanan jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik önemi ve değeri bulunmaktadır. Bu bağlamda;

- Kıbrıs Adası, Anadolu'nun en önemli ihracat ve ithalat limanları olan ve NATO'nun Orta Doğu'daki bir harekâtında silah, malzeme ve personel transferi maksadıyla kullanılmak üzere 'hub-port (toplanma limanı)' olarak benimsediği Mersin ve İskenderun'a giriş ve çıkışı kontrol etmektedir.
- Doğu Akdeniz'deki, hatta Türk Boğazları'nın ve Süveyş Kanalı'nın açıldığı Akdeniz'deki bütün deniz ticaretini, deniz ulaştırmasını kontrol edebilecek olanaktadır.
- Kafkas, Hazar havzası ve Kerkük-Musul petrollerinin ve doğal gaz boru hatlarının ulaştığı İskenderun Körfezi'ni koruma ve kontrol bakımından eşsiz bir stratejik konuma sahiptir.
- Kıbrıs'ta konuşlandırılacak askeri güçler, özellikle deniz ve hava kuvvetleri ile orta/uzun menzilli füzeler, adanın merkezi konumu nedeniyle, Anadolu ve güney sahillerimiz dâhil bölge ülkelerini etkileri altına alabileceklerdir.
- Türkiye, yeni gelişmekte olan Asya ekonomik pazarının batı kapısı üzerindedir. Asya, dünya ile deniz bağlantısını Batı'da, Türkiye'nin Akdeniz kapısı üzerinden sağlayacaktır. Dolayısıyla bu batı kapısının kilidi Kıbrıs'tır.
- Kıbrıs, Türkiye'nin güney sahillerinin emniyetini ve denizden/havadan güvenliğini sağlamak ve bu bölgedeki kuvvetler için ileri bir harekât üssü, ikmal üssü vazifesi görmektedir.
- Kıbrıs, bir mütecaviz devletin elinde bulunması durumunda, Türkiye'yi güneyden tehdit ederek, güney bölgesinde büyük çaplı bir askeri kuvvet bulundurulmasını zorunlu kılacaktır.
- Kıbrıs, Ege'de Yunanistan'a verilmiş adalarla batıdan kuşatılmış durumda bulunan Türkiye'ye güneyden Akdeniz'e emniyetli çıkış imkânı sağlamakta, bölgeye yönelik deniz ulaştırma hatlarını kontrol altında bulundurmakta ve Türkiye'nin stratejik savunma derinliği açısından hayati önemi bulunmaktadır.

¹⁷ Bugün İngiltere'nin Kıbrıs'ta tam hükümler ülke haklarıyla sahip olduğu topraklar ve buralardaki askeri üsler dikkate alındığında, İngiltere'nin 1945-1947 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı'nı yapmış Anthony Eden (1897-1977)'in; "*Kıbrıs olmazsa, petrolün İngiltere'ye taşınmasını koruyacak tesisler de olmayacaktır. Petrolün olması demek, İngiltere'de işsizlik ve açlık demektir. Bu kadar basit!*" sözleri, Kıbrıs'ın İngiltere açısından sahip olduğu jeostratejik önemi ortaya koymaya yetmektedir. Bkz. Şenol

Kantarci, "Kıbrıs'ta 70 Bin Kişilik Yeni Bir Türk Askeri Üssü Kurulmalı", 2023 Dergisi, 14 Nisan 2004, s. 37.

- Kıbrıs'ın Türkiye'nin etkin olmadığı bir siyasi birliğin kontrolüne girmesi durumunda, günümüzde Ege'de Yunanistan'la yaşanan kara suları, kıta sahanlığı, hava sahası, gibi sorunların benzerleriyle Kıbrıs ve civarındaki deniz ve hava sahalarında da karşılaşılacaktır.
- Bütün Orta Doğu'yu, petrol bölgeleri ve özellikle Türkiye açısından Anadolu'yu menzili içine alabilecek kapasitede olan füzelere rampa, uçaklara hava alanı hizmeti verebilecek 'batmayan bir uçak gemisi' niteliğindedir.
- Son zamanlarda Yunanistan ile GKRY arasında ortak savunma doktrini çerçevesinde sürdürülen askeri faaliyetler, Yunanistan-GKRY-İsrail arasında siyasi, askeri ve ekonomik yakınlaşma ve işbirliği faaliyetleri ve GKRY'nin AB'ye tam üyeliği ile Ocak 2012'den itibaren AB Dönem Başkanlığını yükleneceği dikkate alındığında Kıbrıs'ın öneminin daha da arttığı görülmektedir.
- Kıbrıs'ta yaklaşık 200. 000 Türk yaşamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin, bu 200. 000 Türk'ün yaşama hakkını, temel hak ve özgürlüklerini korumak gibi milli, tarihi, hukuki ve insani bir görevi bulunmaktadır. Sadece bu görevi yerine getirebilmesi için dahi Türkiye'nin Kıbrıs'ın mukadderatı ile ilgilenmesi kaçınılmaz bir sorumluluk ve görevdir.

Dolayısıyla, Kıbrıs'ın Türkiye için jeostratejik, jeopolitik ve jeoekonomik öneminin sadece geçmişin şartları içerisinde değil, günümüzde bölgesel bir güç olarak yükselen Türkiye'nin, hızla değişen dünya düzeninde, bölgesinde, özellikle de Doğu Akdeniz'de deniz güvenliği kapsamında barış ve istikrara sağladığı katkıları da değerlendirmek gerekir.

Zira deniz alanı, yenedünya düzeninde ortaya çıkan yeni tip risklerin istismarına ve bu risklerin tehditlere dönüşmesine imkân sağlayan ideal bir ortam sunmaktadır. Bugünün dünyasında, bütün deniz devletleri deniz alanlarının emniyeti ve deniz güvenliği konusunda artan bir kaygı taşımaktadırlar. Yeni küresel güvenlik ortamının Türkiye'yi çevreleyen denizler üzerinde de yansımaları olmuştur. Türk Deniz Kuvvetleri, yeni güvenlik ortamına uygun olarak, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve ilgili diğer kurumlar ile yakın işbirliği halinde, çok yönlü, dinamik ve derinliğine savunma anlayışına sahip, güvenlik üreten bir kuvvet hâline dönüşmüştür. Bu durum, deniz kuvvetlerimize konvansiyonel görevlerinin yanı sıra kolluk görevlerini de içeren yeni sorumluluklar yüklemiştir. Türkiye'nin Akdeniz, Karadeniz ve Ege denizindeki ilân edilmiş ve ilân edilmemiş deniz yetki alanları Türkiye yüzölçümünün yaklaşık yarısına eşit büyüklükte bir alanı kaplamaktadır. Gelecek nesillerin Türkiye'nin deniz yetki alanlarındaki deniz dibi kaynaklarına ve

zenginliklerine yönelik bağımlılığı bu konuya hukukî ve çevresel açıdan özel dikkat ve ilgi göstermemizi dikte etmektedir.

Doğu Akdeniz’de, BTC ve Kerkük-Yumurtalık boru hatlarının uzandığı İskenderun körfezinin özel bir bölge olarak ortaya çıkmakta olduğu görülmektedir. Her iki boru hattı da tam kapasiteye ulaştığında bu bölgeden yılda 140 milyon ton petrol küresel pazara aktarılacaktır. Böylece, İskenderun körfezinden başlayan deniz ulaştırma hatları aynı zamanda dünyanın enerji ağlarını besleyen yeni hayat damarları hâline gelecektir. Samsun-Ceyhan hattı da tamamlandığında bölgenin kapasitesi 190 milyon tona ulaşacaktır. Bu hayatî bölgede ve deniz ulaştırma hatları boyunca küresel ve bölgesel enerji güvenliğini destekleyecek şekilde derinliğine deniz güvenliğinin sağlanması Türk Deniz Kuvvetleri açısından çok önemli bir görev hâline gelmiştir. Bu kapsamda, Türk Deniz Kuvvetleri terörizmin, Kitle İmha Silahları yayılmasının ve diğer yasa dışı faaliyetlerin önlenmesi amacıyla, Doğu Akdeniz’de, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin ilgili kararlarının sağladığı hukukî çerçeve temelinde 1 Nisan 2006 tarihinde “Akdeniz Kalkanı Harekâtı (Operation Mediterranean Shield)” adı altında bir deniz güvenlik harekâtını başlatmıştır. Bu harekâtın amacı İskenderun’dan çıkan petrol ulaştırma hatlarının batı ve güney eksenlerinde sancak ve varlık göstererek caydırıcılık sağlamak ve denizde durumsal farkındalığı tesis etmektir. Bu harekât esnasında deniz trafiğine yönelik elde edilen bilgiler, NATO’nun ilgili karargâhları, Aktif Çaba Harekâtı (Operation Active Endeavour)’na katılan unsurlar, UNIFIL unsurları ve İtalyan deniz kuvvetlerinin öncülük ettiği sanal bölgesel trafik merkezi gibi hâlihazırda Akdeniz’de faaliyet gösteren bölgesel ve milli girişimlerle paylaşılmaktadır.

Türk Deniz Kuvvetleri Aktif Çaba Harekâtı’na, başlangıç tarihi olan Ekim 2001’den itibaren destek vermektedir. Türkiye, bugüne kadar yaklaşık 144. 000 geminin sorgulandığı ve 157 rızaya dayalı gemiye çıkmanın icra edildiği bu önemli deniz güvenlik harekâtına azami sayıda gemiyle katılım sağlamıştır. Akdeniz Kalkanı Harekâtı ve Aktif Çaba Harekâtı, birbirini tamamlayan ve Doğu Akdeniz’de eş güdüm ve işbirliği içerisinde kesintisiz sancak/varlık gösterilmesini sağlayan harekâtlardır. Buna ilave olarak, Birleşmiş Milletler tarafından Lübnan’ın deniz sahalarının denetlenmesi amacıyla icra edilen UNIFIL deniz harekâtı da bölgede sancak/varlık göstermek suretiyle aktif olarak deniz güvenliğine katkıda bulunmaktadır. Türk Deniz Kuvvetleri UNIFIL deniz harekâtına başlangıcından itibaren firkateyn, korvet, hücumbot ve destek gemileri ile katkı sağlamaktadır.

Türkiye, çevre denizlerinden özellikle Doğu Akdeniz’de güvenliği sağlayarak, bölgesel olduğu kadar küresel barış ve istikrara ve aynı zamanda enerji güvenliğine de katkıda bulunmaktadır. Deniz ortamında gerçekleştirilecek girişimlerle sahilдар ülkeler arasında yakınlaşmanın artırılabilceğine ve bunun sağlayacağı etkileşimlerle çevremizde daha güvenli ve emniyetli denizler yaratılabilceğine inanılmaktadır. Önemli olan sahilдарlar arasında gereken yer ve zamanda bilgi değişimine ve koordineli denizde denetim harekâtına yönelik bir sinerji oluşturmayı başarmaktır.

Her şeyin ötesinde deniz güvenliğinin birbirine bağlı ve ayrılmaz bir bütün olduğu gerçeği kabul edilmelidir. Dünyada hiçbir ülke, ister bölgesel, ister küresel çapta olsun, denizde meydana gelen bir olayın, emniyet, güvenlik, çevre, enerji, ticaret, turizm veya yerel istikrara yönelik menfi etkilerine karşı bağışık değildir.¹⁸

Sonuç ve Düşünceler

Görüldüğü üzere Türkiye’nin deniz güvenliğine bir takım milli ve uluslararası deniz harekâtlarıyla önemli katkılarda bulunduğu Doğu Akdeniz ve onun da özelinde Kıbrıs, Türkiye’nin ulusal güvenliğini çok yönlü olarak ve doğrudan tehdit edebilecek bir özelliğe sahip olduğu gibi, onun ulusal güvenliğini büyük ölçüde tamamlayan değerlere de sahiptir.¹⁸

Tarihin her döneminde Kıbrıs, Anadolu’da kurulan Türk devletlerinin ulusal güvenliklerinin sağlanmasında hayati rol oynamıştır. Bugün de Türkiye’nin ‘*hayat alanı*’ olarak kabul edilen Doğu Akdeniz’in merkezinde yer alan Kıbrıs, Türk ulusunun güvenliği için hayati önemi olan bir adadır. Anamur’dan sadece 65 km. uzakta bulunan ve sahile yakın yüksek bir yerden bakıldığında çıplak gözle görülebilen Kıbrıs, etle tırnak misali Türkiye’nin ve onun ulusal güvenliğinin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Bundan dolayı Türkiye, Kıbrıs’ta meydana gelen gelişmelere ve siyasi yapısında oluşturulmak istenen değişikliklere karşı kayıtsız kalamaz. Zira Türkiye’nin hayat alanı olarak kabul edilen Kıbrıs’a dost veya düşman bir gücün doğrudan ya da dolaylı olarak yerleşmesi, onun ulusal güvenliğini yakından, ciddi ölçüde olumsuz olarak etkileyecektir. Maruz nedenlerle Kıbrıs, Türk Milleti’nin gönlünde ve vicdanında her zaman milli bir dava olarak kabul edilmeli ve Türkiye Cumhuriyeti’nin milli hedeflerinin başında yer almalıdır.

Hiç şüphe yok ki, devletler dış politikalarında, duygusal veya ideolojik eğilimlere göre değil, ülkeye sağlayacağı yararları ve milli çıkarlara vereceği zararları dikkate alarak değerlendirmeler yapmayı esas alırlar ve uygulamalar bu esaslar çerçevesinde olur. Dolayısıyla, dış politikanın ileriye dönük olarak saptanması, ülkenin o andaki çıkarları ile birlikte, orta ve uzun vadede çıkarlarını da göz önünde bulundurmaya zorunlu kılar.¹⁹ Nitekim Yunanlı gazeteci Stavros Ligeros’un da vurguladığı gibi; “*Uluslararası politikada önemli olan söylenenler değil, yapılanlardır.*”¹⁹ Bu bağlamda Türkiye, bulunduğu Avrasya coğrafyasında ekonomik, siyasi ve askeri

¹⁸ Cem Gürdeniz, “Turkey’s Contributions to Maritime Security in the Black Sea and Mediterranean”, New Dimensions of Security and International Organizations, Proceedings of the Fourth International Symposium (İstanbul, May 31-June 01, 2007), SAREM, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 2007, ss. 285-292. ¹⁸ Osman Metin Öztürk, “Kıbrıs Sorununda Perde Arkası”, 2003 Dergisi, 15 Mart 2004, s. 52. ¹⁹ Mehmet Gönübol, Ali Fikret Atun, “Türkiye’nin Ulusal Güvenliği Açısından Kıbrıs’ın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi”, Kıbrıs Mektubu Dergisi, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını, Mart-Nisan 2011, s. 10.

¹⁹ Stavros Ligeros, “Milli Güvenlik İçin SOS”, Kosmos Tu Ependiti Gazetesi, 10 Temmuz 2010.

olarak güçlü pozisyonunu korumak ve caydırıcılığını muhafaza edebilmek, Türkiye ile KKTC'nin ulusal güvenliklerine zarar gelmesini engellemek amacıyla;

- Kıbrıs üzerindeki nüfuzunu artırmakla,
- KKTC'nin ayrı ve egemen bir devlet olarak varlığını sürdürmesini her şartta ve platformda desteklemekle,
- Kıbrıs Türk halkının can güvenliği için, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin adadaki varlığını devam ettirmekle yükümlüdür.

Zira Kıbrıs “Yunanistan için, her zaman emperyalist ve yayılmacı politikasının bir hedefi; türkiye için, tarih boyunca bir ulusal güvenlik ve savunma meselesi olmuştur.”²⁰ Bu nedenle unutulmamalıdır ki, stratejide yapılan hatayı taktikle düzeltmek mümkün değildir.

Kaynaklar

Alasya, Halil Fikret, *Kıbrıs tarihi ve Kıbrıs'ta türk eserleri*, Ankara, 1964.

Alasya, Halil Fikret, “Kıbrıs'ta İkili Görüşmeler Notları”, *4. türkoloji Kongresi*, 17-23 Ekim 1981.

²⁰ Fahir Armaoğlu, “Kıbrıs: Akdeniz'in En Önemli Geçidi”, *Tercüman Gazetesi*, 19 Aralık 1983.

- Armaoğlu, Fahir, "Kıbrıs: Akdeniz'in En Önemli Geçidi", *tercüman Gazetesi*, 19 Aralık 1983.
- Art, Robert J. ve Kenneth N. Waltz, *the Use of Force*, Little Brown And Company, Boston, 1971.
- Atan, Atilla, "Kıbrıs-Yeni Bir Türk Devletinin Doğuşu", *Belgelerle türk tarihi Dergisi*, Sayı 14, Ankara, Nisan 1986.
- Atun, Ali Fikret, "Türkiye'nin Ulusal Güvenliği Açısından Kıbrıs'ın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi", *Kıbrıs mektubu Dergisi*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını, Mart-Nisan 2011.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivleri. BA. 030. 01. 64. 394-7 nolu belge.
- Çörekçi, Ahmet, "Milli Güvenlik Kurulu'ndan İstenen Yeni Rol", *Ulusal strateji*, Ocak-Şubat 2001.
- Genelkurmay Eski Başkanı Org. (E) Necip Toruntay'ın Konuşması, *Kıbrıs sempozyumu: Bildiriler, soru-Cevaplar, Katkılar ve konuşma metinleri* (1-2 Aralık 1997)", Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1998.
- Gönlübol, Mehmet ve Ali Fikret Atun, "Türkiye'nin Ulusal Güvenliği Açısından Kıbrıs'ın Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi", *Kıbrıs Mektubu Dergisi*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yayını, Mart-Nisan 2011.
- Gürdeniz, Cem, "Turkey's Contributions to Maritime Security in the Black Sea and Mediterranean", *New Dimensions of security and International Organizations, Proceedings of the Fourth International symposium* (İstanbul, May 31-June 01, 2007), SAREM, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 2007.
- Hill, George, *a History of Cyprus*, Cambridge University Press, 1949.
- Kantarıcı, Şenol, "Kıbrıs'ta 70 Bin Kişilik Yeni Bir Türk Askeri Üssü Kurulmalı", *2023 Dergisi*, 14 Nisan 2004.
- Keser, Ulvi, "Avrupa Birliği Sürecinde Kıbrıs'ın Hukuki Durumu ve Kıbrıs Tarihine Kesitsel Bir Bakış", *saRem stratejik araştırmalar Dergisi*, Sayı 9, Ankara, Genelkurmay Basımevi, Şubat 2007.
- Ligeros, Stavros, "Milli Güvenlik İçin SOS", *Kosmos tu ependiti Gazetesi*, 10 Temmuz 2010.
- Özmen, Süleyman, "Ulusal Güvenlik Boyutunda Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi", *silahlı Kuvvetler Dergisi*, Ocak 2007, Sayı 391.
- Öztürk, Osman Metin, "Kıbrıs Sorununda Perde Arkası", *2003 Dergisi*, 15 Mart 2004.
- Parker, Robin, *aphrodite's Realm*, Zavallis Press, Lefkoşa, 1969.
- Sander, Oral, *siyasi tarih 1918-1994*, İmge Kitapevi, 16. Baskı, Ankara, Ekim 2007. TESSAM. "Kıbrıs'ın Jeostratejik ve Jeopolitik Önemi", *tessam Kültür Yayınları* No: 1, Ocak 2008.
- Türsan, Nurettin, *Yunan sorunu*, 3. Baskı. Ankara, 1987.

